

Overordnet del av læreplanen i engelskfaget

Lenka Garshol
Mariette Aanensen
University of Agder

Den generelle delen av læreplanen kan oppleves som fjernt fra undervisningspraksis, men likevel er det et styrende dokument og dens innhold skal gjennomsyre alt undervisning som foregår i skolen. I likhet med fagspesifikke læreplaner, fikk den generelle delen en oppdatering i Fagfornyelsen 2020 og denne teksten tar for seg hvordan den nye Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæring kan og bør informere undervisning i engelskfaget.

I en spørreundersøkelse utført av Forskningsgruppen for fremmedspråksdidaktikk i juni 2020 svarte 60% av språklærere at generell del av læreplanen (LK06) er i ganske stor grad eller i stor grad relevant for planlegging og gjennomføring av undervisning i deres språkfag (upublisert, 51 respondenter fra syv forskjellige fylker). Mens den generelle delen av læreplanen i Kunnskapsløftet (LK06) var et dokument som tok for seg til dels abstrakte og filosofiske emner, ligger den nye Overordnet del av læreplanen i Fagfornyelsen (LK20) mye nærmere undervisning med flere mulige koblinger til undervisningsfagene. Vi håper at ved å gjøre disse koblingene konkrete i denne artikkelen kan vi inspirere enda flere språklærere å ta den overordnet del i bruk i sin undervisningsplanlegging.

Overordnet del av læreplanen i Fagfornyelsen er delt i tre hoveddeler i tillegg til en introduksjon som omtaler formålsparagrafen. I denne teksten tar vi for oss de første to delene: Opplæringens verdigrunnlag og Prinsipper for læring, utvikling og dannelse og deres koblinger til engelskfaget i skolen.

I den første delen av Overordnet del blir opplæringens verdigrunnlag diskutert og forankret i seks grunnverdier:

1. Menneskeverdet
2. Identitet og kulturelt mangfold
3. Kritisk tenkning og etisk bevissthet
4. Skaperglede, engasjement og utforskertrang
5. Respekt for natur og miljøbevissthet
6. Demokrati og medvirkning

Hver av disse grunnverdiene kan knyttes til konkrete læringsmål i engelskfaget og temaer eller metoder som vanligvis inngår i engelskundervisningen.

I beskrivelse av **Menneskeverdet** nevnes det at «Likeverd og likestilling er verdier som er kjempet fram gjennom historien, og som fortsatt må ivaretas og forsterkes. Skolen skal formidle kunnskap og fremme holdninger som sikrer disse verdiene» (Kunnskapsdepartementet, 2020, s. 4). Det blir naturlig å koble dette temaet til både historiske perioder og hendelser fra den engelskspråklige verden, som slaveri, apartheid eller frigjøringskampene i koloniene, og dagsaktuelle temaer som Black Lives Matter. Det blir spesielt aktuelt å sikte mot kompetansemål som «utforske og reflektere over situasjonen til urfolk i den engelskspråklige verden og i Norge», «bruke digitale ressurser og andre hjelpemidler i språklæring, tekstsaking og samhandling» og «lese saksprosattekster og vurdere hvor pålitelige kildene er» (Utdanningsdirektoratet, 2020, kompetansemål etter 10. trinn). Både i dette temaet og i diskusjon av klimaendringer, som er nevnt under, kan en hensiktsmessig strategi være å gi elevene flere kilder som fremstiller en gitt situasjon, f.eks. BLM opptøyer i USA, fra flere forskjellige ståsted og be dem vurdere kilders pålitelighet og diskutere hensikter de forskjellige forfatterne kunne ha hatt.

Den andre grunnverdien, **Identitet og kulturelt mangfold**, er enda tettere knyttet til språkfagene i skolen. Det er viktig at engelskfaget bidrar til at «alle elever skal erfare at det å kunne flere språk er en ressurs i skolen og i samfunnet» og at «en felles ramme gir og skal gi rom for mangfold, og elevene skal få innsikt i hvordan vi lever sammen med ulike perspektiver, holdninger og livsanskuelser» (Kunnskapsdepartementet, 2020, s. 5). Denne grunnverdien kan tydelig knyttes til kompetansemål fra fjerde trinn til VG1 som «delta i samtaler om egne og andres behov, følelser, dagligliv og interesser» (Utdanningsdirektoratet, 2020, kompetansemål etter 4. trinn), «utforske levemåter og tradisjoner i ulike samfunn i den engelskspråklige verden og i Norge og reflektere over identitet og kulturell tilhørighet» (Utdanningsdirektoratet, 2020, kompetansemål etter 7. trinn), og «utforske og reflektere over mangfold og samfunnsforhold i den engelskspråklige verden ut fra historiske sammenhenger» (Utdanningsdirektoratet, 2020, kompetansemål etter VG1). Man kan utnytte identitetsspørsmålet i engelskundervisning veldig tidlig spesielt fordi det første vokabularet som elevene tilegner seg er ofte knyttet til seg selv samt at man kan gjenvinne dette temaet igjen og igjen med videre perspektiver når elevene blir mer modne for det, f.eks. ved å diskutere multietnisitet, både i samfunnet og i individet. Under denne grunnverdien kan man også inkludere kompetansemål knyttet til flerspråklighet som ressurs som er bygget på gjennom alle trinn: fra «oppdage ord som er felles for engelsk og andre språk elevene kjenner til» etter 2. trinn til «bruke kunnskap om sammenheng mellom engelsk og andre språk elevene kjenner til i egen språklæring» etter VG1 (Utdanningsdirektoratet, 2020). Spesielt i grammatikkundervisning kan det ha stor verdi å kunne sammenligne språkene som finnes i klassen. Selv med språk læreren ikke kan selv kan man lage et opplegg hvor man bruker elevene med forskjellige morsmål som ressurs i klasserommet.

I beskrivelsen av **Kritisk tenkning og etisk bevissthet** legges det vekt på at «elevene skal kunne vurdere ulike kilder til kunnskap og tenke kritisk om hvordan kunnskap utvikles» samt «forstå at deres egne erfaringer, standpunkter og overbevisninger kan være ufullstendige» (Kunnskapsdepartementet, 2020, s. 6). Som under temaet Menneskeverdet, kan man her også ta i bruk kompetansemålene som omhandler kildekritikk og arbeid med tekster i vidt forstand. Man kan koble in forskjellige temaer innen engelskfaget og lage diskusjonsgrupper eller spille

rollespill hvor alle får utdelt en rolle og de må argumentere ut ifra denne rollen, f.eks. en presidentkandidatdebatt, eller en samtale på engelsk om andre dagsaktuelle temaer hvor man trenger å gjøre informerte valg som, f.eks., munnbindbruk eller vaksinerings. Alle deltakere må først finne grunnlaget for sine argumenter ved å lete etter og vurdere tilgjengelige kilder for så å prøve å overbevise motparten.

Grunnverdien **Skaperglede, engasjement og utforskertrang** er også en verdi som enkelt kan sees i sammenheng med engelskfaget. Under denne grunnverdien settes lek og trivsel høyt og selv om det rettes først og fremst mot de yngste barna nevnes det at «også i opplæringen som helhet gir lek muligheter til kreativ og meningsfylt læring» (Kunnskapsdepartementet, 2020, s. 6). Bruk av lek og spill i språkfagene stimulerer både samarbeid og gir muligheter til naturlig bruk av språket: «[elever] utvikler evnen til å utrykke seg på ulike måter, løser problemer og stiller nye spørsmål» (Kunnskapsdepartementet, 2020, s. 7). Disse verdiene kobles tydelig til måloppnåelse i å «lytte til og forstå ord og uttrykk i varianter av engelsk» og «utrykke seg med flyt og sammenheng med et variert ordforråd og idiomatiske uttrykk tilpasset formål, mottaker og situasjon» (Utdanningsdirektoratet, 2020, kompetansemål etter 10. trinn). I tillegg skal elevene under denne grunnverdien «få oppleve et variert spekter av kulturuttrykk gjennom sin tid i skolen» (Kunnskapsdepartementet, 2020, s. 7), noe som gjenspeiles godt i engelskfaget: «elevene skal kunne lese, tolke og reflektere over engelskspråklig skjønnlitteratur, inkludert ungdomslitteratur» og «utforske og viderefremme innhold i engelskspråklige kulturelle uttrykksformer fra ulike medier knyttet til egne interesser» (Utdanningsdirektoratet, 2020, kompetansemål etter 10. trinn). I denne sammenheng burde også nevnes at etter regjeringens dataspillstrategi 2020-2022 skal dataspill løftes som «selvstendig kulturuttrykk, kunstform, næring og fritidsaktivitet» (Kulturdepartementet, 2019). Det kan da godt argumenteres for bruk av dataspill i engelsklæring, noe som danner grunnlag er en livlig debatt i forskingsmiljøet.

Selv om grunnverdien **Respekt for naturen og miljøbevissthet** enkelt kan knyttes til andre fag (f.eks. naturfag) kan denne verdien også spilles på i engelskfaget siden «globale klimaendringer, forurensing og tap av biologisk mangfold [...] må løses i felleskap» (Kunnskapsdepartementet, 2020, s. 7) og den globale diskusjonen om disse temaene foregår stort sett på engelsk. Man kan gjerne koble denne verdien til Kritisk tenkning beskrevet ovenfor og til kompetansemålene som omhandler kildekritikk og kildebruk. Det kan organiseres muntlige aktiviteter som ligner på «FN rollespill» hvor elevene øver på å «utrykke seg med flyt og sammenheng med et variert ordforråd og idiomatiske uttrykk tilpasset formål, mottaker og situasjon» samt «stille spørsmål og følge opp innspill i samtaler om ulike emner tilpasset ulike formål, mottakere og situasjoner» (Utdanningsdirektoratet, 2020, kompetansemål etter 10. trinn). Man kan også la elevene arbeide med sine argumenter skriftlig, hvor de utvikler evner til å «skrive formelle og uformelle tekster, inkludert sammensatte, med struktur og sammenheng som beskriver, forteller og reflekterer,» gjerne kombinert med hverandrevurdering (peer-review) og øvelse i å «bearbeide egne tekster ut fra tilbakemeldinger og kunnskap om språk» (Utdanningsdirektoratet, 2020, kompetansemål etter 10. trinn).

Den siste grunnverdien, **Demokrati og medborgerskap**, har sterke koblinger til akkurat engelskfaget hvor man kan trekke inn kunnskap om ulike regjeringsformer i den

engelskspråklige verden, dagsaktuelle temaer, som Brexit eller presidentvalget i USA, eller temaer som angår Norge i det globale samfunnet, som Norges medlemskap i EU. Som med flere andre grunnverdiene finns det meste av informasjon online på engelsk. I tillegg til å «få erfaring med og praktisere ulike former for demokratisk deltakelse» skal elevene under denne grunnverdien også lære at «et demokratisk samfunn verner om urfolk og minoriteter» (Kunnskapsdepartementet, 2020, s. 8), noe som spiller direkte inn i kompetansemålet «utforske og reflektere over situasjonen til urfolk i den engelskspråklige verden og i Norge» (Utdanningsdirektoratet, 2020, kompetansemål etter 10. trinn).

I del 2, blir prinsipper for læring, utvikling og danning beskrevet i følgende deler:

1. Sosial læring og utvikling
2. Kompetanse i fagene
3. Grunnleggende ferdigheter
4. Å lære å lære
5. Tverrfaglige temaer

Skolens doble oppdrag, nemlig danningsoppdraget og utdanningsoppdraget fremheves i del 2, og sammenheng, samt gjensidig avhengighet, presiseres. Elevene dannes gjennom utdanning og utdannes gjennom danning. I engelskfaget skal man både få kunnskaper og ferdigheter som gjør at man kan ta del i utdanning, samfunns- og arbeidsliv, samtidig som elevene skal utvikle forståelse av seg selv og verden.

Sosial læring og utvikling

Det fremheves i overordnet del at «faglig læring kan ikke isoleres fra sosial læring. I det daglige arbeidet spiller derfor elevenes faglige og sosiale læring og utvikling sammen» (Kunnskapsdepartementet, 2020, s. 9). Engelsk er et sentralt fag for å kunne «knytte bånd» til andre, uavhengig av språklig og kulturell bakgrunn. Et av fagets kjerneelementer er kommunikasjon, det er derfor kanskje spesielt viktig å støtte opp om sosial læring og utvikling i dette faget, her står det blant annet at «opplæringen skal legge til rette for at elevene får utfolde seg og samhandle i autentiske og praktiske situasjoner» (Utdanningsdirektoratet, 2020, Kjerneelementer). Man skal altså legge til rette for at de får utfolde seg både alene og i samhandling med andre. I delen om undervisningsvurdering etter 10. trinn står det at undervisningen skal legge opp til at «elevene skal få oppleve at det å prøve seg fram alene og sammen med andre er en del av det å lære et språk» (Utdanningsdirektoratet, 2020, kompetansemål etter 10. trinn). I kompetansemålene fremheves sosial læring gjennomgående i å tolke og tilpasse seg, både muntlig og skriftlig, og både overordnet del og læreplan i faget peker på kompetanse innen digital samhandling.

Kompetanse i fagene

Relasjonen mellom fag og overordnet del beskrives ytterligere i delen «kompetanse i fagene», og her fremheves viktigheten av å se opplæring i fag i lys av prinsipper og verdier som opplæringen bygger på. Som faglærer oppleves det kanskje naturlig at man forholder seg mest til læreplan i eget fag, og ofte i hovedsak til kompetansemål som er relevante for eget trinn, men det presiseres i denne delen at fagenes kompetansemål skal ses i sammenheng med hverandre, i og på tvers av

fag, og de må forstås i lys av formålsparagrafen og øvrig læreplanverk. Spesielt arbeid med de grunnleggende ferdighetene og tverrfaglige temaer legger opp til samarbeid på tvers av fagene. Man kan også spørre hvordan vi kan gjøre bruk av kunnskap og ferdigheter fra andre fag for å utvikle oss i engelsk? Dette kan for eksempel innebære at arbeid med grammatikk i engelskfaget kan gjøres i lys av arbeid med grammatikk i norsk og fremmedspråk eller at et kompetansemål som «bruke kilder på en kritisk og etterrettelig måte» (Utdanningsdirektoratet, 2020, kompetansemål etter 10. trinn) kan forstås både i lys av arbeid med kilder i andre fag og i beskrivelser i overordnet del: «elevene skal kunne vurdere ulike kilder til kunnskap og tenke kritisk om hvordan kunnskap utvikles» (Kunnskapsdepartementet, 2020, s. 6).

Tolkning av kompetansemål avhenger også av vår tolkning av kompetansebegrepet. Kompetansebegrepet omdefineres i fagfornyelsen, det defineres i LK20 som «å kunne tilegne seg og anvende kunnskaper og ferdigheter til å mestre utfordringer og løse oppgaver i kjente og ukjente sammenhenger og situasjoner. Kompetanse innebærer forståelse og evne til refleksjon og kritisk tenkning» (Kunnskapsdepartementet, 2020, s. 10). Det er flere sentrale aspekter man kan studere nøyere her, for eksempel et nytt fokus på **tilegnelse** av kunnskaper og ferdigheter i tillegg til å kunne anvende dem. Ved vurdering av elevenes kompetanse i engelsk er det ikke kun relevant om de kan anvende det de har lært, men skal også se på tilegnelse. Dette åpner for mange spennende muligheter knyttet til å lære å lære og utforskning og bruk av tilgjengelige ressurser for videre læring. En rekke kompetansemål nevner utforskning av ressurser, ordbøker, litteratur og kultur, nettopp med mål om å lære å tilegne seg språk og kulturell kompetanse.

Grunnleggende ferdigheter

I beskrivelsen av de grunnleggende ferdighetene fremheves det også at disse må sees i sammenheng med hverandre og på tvers av fag. Alle fag har ansvar for utvikling av grunnleggende ferdigheter, men fagene har ulik rolle. Læreplan i engelsk inneholder arbeid med alle de grunnleggende ferdighetene bortsett fra regning. Dette vil ikke si at ikke man kan jobbe med regning i engelsk, men det er ikke en obligatorisk del av faget. Det er derimot arbeid med muntlige ferdigheter, skriving, lesing og digitale ferdigheter. I lesing, muntlige ferdigheter og digitale ferdigheter beskrives en rekke elementer, men man kan se et gjennomgående fokus. For eksempel fremheves ansvaret for utvikling av tolkning og forståelse, både for å tolke situasjoner og for å tolke tekst, både på og utenom digitale flater, og å kunne forstå både eksplisitt og implisitt informasjon. Det fremheves både i arbeid med skriving og muntlige ferdigheter at elevene skal kunne uttrykke seg og tilpasse til formål, mottaker og situasjon i skriftlig og muntlig produksjon og kommunikasjon. Tolkning og forståelse legger grunnlag for å kunne tilpasse egne uttrykk og gjøre seg forstått på tvers av sammenhenger. Dette fokuset kan dermed sees i nær sammenheng med oppdraget beskrevet i fagets relevans og sentrale verdier, at elevene gjennom engelsk skal bli gitt «et grunnlag for å kommunisere med andre lokalt og globalt, uavhengig av kulturell og språklig bakgrunn» (Utdanningsdirektoratet, 2020).

Å lære å lære

I overordnet del er det et uttalt mål at «skolen skal bidra til at elevene reflekterer over sin egen læring, forstår sine egne læringsprosesser og tilegner seg kunnskap på selvstendig vis» (Kunnskapsdepartementet, 2020, s. 11). Viktigheten av å lære å lære gjenspeiles en rekke steder i overordnet del, for eksempel i definisjonen av kompetanse, nemlig «å tilegne seg og bruke kunnskaper og ferdigheter» (Kunnskapsdepartementet, 2020, s. 10). Å lære å lære kan skje i arbeid med læringsstrategier, refleksjon over egen og andres læring og gjennom arbeid med

faglige utfordringer. Arbeid med læring nevnes en rekke ganger i læreplan i engelsk, hovedfokus rettes mot at elevene skal lære å utnytte ulike ressurser for å lære seg språk og kulturell kunnskap. Blant annet står det i delen «om faget» om de digitale ferdighetene at elevene skal lære å bruke «digitale medier og ressurser for å styrke språklæringen». Det kan dermed være relevant å gjennomgående lære elevene å utnytte ulike passende nettsider, strømmetjenester, sosiale medier og kommunikasjonsplattformer for språklig og kulturell utvikling. I kompetansemålene ser man at elevene skal lære å «tilegne seg ord, fraser og kulturell kunnskap gjennom engelskspråklig litteratur og barnekultur» (Utdanningsdirektoratet, 2020, kompetansemål etter 4. trinn), her indikerer verbet «tilegne» at de ikke bare skal lære om, men de skal lære seg tilegnelse, de skal altså lære å lære språk og kultur gjennom litteratur og barnekultur. Konkrete strategier for språklæring beskrives i kompetansemålene ved at de i økende grad skal kunne bruke alt fra «enkle» (7. trinn) til «varierte» (10. trinn) eller «egnete» (VG1) strategier for språklæring, og i økende grad utforske og bruke digitale og andre ressurser og ordbøker i språklæring, også her avsluttes prosessen med at de skal kunne velge «egnete» ressurser etter VG1 (Utdanningsdirektoratet, 2020).

Tverrfaglige temaer

De tre tverrfaglige temaene «tar utgangspunkt i aktuelle samfunnsutfordringer som krever engasjement og innsats fra enkeltmennesker og fellesskapet i lokalsamfunnet, nasjonalt og globalt» (Kunnskapsdepartementet, 2020, s. 12). Dette er komplekse utfordringer og «kunnskapsgrunnlaget for å finne løsninger på problemer innenfor temaene finnes i mange fag» (Kunnskapsdepartementet, 2020, s. 12). I engelsk er to av tre temaer inkludert, nemlig folkehelse og livsmestring og demokrati og medborgerskap. Bærekraftig utvikling er ikke nevnt, men dette vil igjen ikke si at man ikke kan jobbe med emner tilknyttet dette temaet, det er bare ikke en obligatorisk del av faget.

Folkehelse og livsmestring dreier seg i hovedsak om å «gi elevene kompetanse som fremmer god psykisk og fysisk helse, og som gir muligheter til å ta ansvarlige livsvalg» (Kunnskapsdepartementet, 2020, s. 12). I engelsk handler dette om «å utvikle elevenes evne til å uttrykke seg skriftlig og muntlig på engelsk» (Utdanningsdirektoratet, 2020, Tverrfaglige temaer). Dette legger grunnlag for å forstå andre og å kunne uttrykke seg, og det fremheves at man både kan få nye perspektiver og oppleve mestring og få styrket selvbilde av å «håndtere situasjoner som krever språk- og kulturkompetanse» (Utdanningsdirektoratet, 2020, Tverrfaglige temaer). Temaet kommer til uttrykk i en rekke kompetansemål, gjennomgående prioriteres for eksempel å kunne samtale og samhandle med andre, fra å «delta i innøvde dialoger og spontane samtaler om egne behov og følelser, dagligliv og interesser» på 2. trinn til å «gjøre rede for andres argumentasjon og bruke og følge opp andres innspill i samtaler og diskusjoner om ulike emner» på VG1 (Utdanningsdirektoratet, 2020). Man skal i stadig større grad utforske engelskspråklige tekster og kilder for å forstå andre og lære seg å skape egne uttrykk både skriftlig og muntlig. Det vil her være meget relevant å forstå og tilpasse seg til ulike situasjoner, for eksempel å kunne skille mellom formelle og uformelle situasjoner, tekster og uttrykksmåter. Dette kommer for eksempel til uttrykk i kompetansemål etter 10. trinn der eleven skal «kunne uttrykke seg med flyt og sammenheng med et variert ordforråd og idiomatiske uttrykk tilpasset formål, mottaker og situasjon» og «skrive formelle og uformelle tekster, inkludert sammensatte,

med struktur og sammenheng som beskriver, forteller og reflekterer tilpasset formål, mottaker og situasjon» (Utdanningsdirektoratet, 2020, kompetansemål etter 10. trinn).

I overordnet del presiseres demokrati og medborgerskap som et tema som «skal gi elevene kunnskap om demokratiets forutsetninger, verdier og spilleregler, og gjøre dem i stand til å delta i demokratiske prosesser» (Kunnskapsdepartementet, 2020, s. 12). Engelskfagets rolle i denne prosessen er blant annet «å utvikle elevenes forståelse for at deres oppfatning av verden er kulturavhengig» (Utdanningsdirektoratet, 2020, Tverrfaglige temaer). Engelsk er verdens største Lingua Franca og kunnskap om språk og kultur kan gi elevene tilgang på mennesker og opplevelser over hele verden. Dette kan gi grunnlag for ulike tolkninger av verden «og være med på å skape nysgjerrighet og engasjement, og medvirke til å forebygge fordommer» (Utdanningsdirektoratet, 2020, Tverrfaglige temaer). Demokrati og medborgerskap er altså ikke begrenset til å lære om demokratiske prinsipper i den engelskspråklige verden, det dreier seg om tilegnelse av språklig og kulturell kunnskap for å forstå og samhandle med mennesker over hele verden og fungere både i det nasjonale og internasjonale samfunnet. De skal forstå både egen og andres kultur, og hvordan «kulturelle briller» former synet på verden, både eget og andres. Utforskning og nysgjerrighet av samfunn og kultur blir tillagt stor vekt, dette fremheves også i kompetansemålene, man skal etter 10. trinn for eksempel kunne «utforske og reflektere over situasjonen til urfolk i den engelskspråklige verden og i Norge», «utforske og beskrive levemåter, tenkesett, kommunikasjonsmønstre og mangfold i den engelskspråklige verden» og «utforske og videreformidle innhold i engelskspråklige kulturelle uttrykksformer fra ulike medier knyttet til egne interesser» (Utdanningsdirektoratet, 2020, kompetansemål etter 10. trinn).

Referanser

Kulturdepartementet. (2019). *Spillerom - Dataspillstrategi 2020-2022*. Regjeringen.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/42ac0925a3124828a2012ccb3f9e80c9/spillerom---dataspillstrategi-2020-2022.pdf>

Kunnskapsdepartementet. (2020). *Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen*. Regjeringen. <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/>

Utdanningsdirektoratet. (2020). *Læreplan i engelsk (ENG01-04)*. <https://www.udir.no/lk20/eng01-04>